

ОСНОВНІ МІГРАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

О. А. Сомик, М. А. Наумова

Анотація. У даному дослідженні розкрито загальне поняття міграції та поняття трудової міграції. Виділені фактори впливу на міграційні процеси: економічні, політичні, соціальні та екологічні. В роботі проведено дослідження міграційних тенденцій за весь період існування України як окремої держави та їх наслідків. Проведено аналіз зовнішньої трудової міграції з України в гендерному розрізі, за регіонами та за країнами, яким українські громадяни віддають перевагу при працевлаштуванні. Наведено основні причини, що впливають на міграційні наміри молоді країни.

Ключові слова: міграційні процеси, зовнішня трудова міграція, соціально-економічна нестабільність, ринок праці, оплата праці.

Постановка проблеми. Міжнародна трудова міграція являється глобальним явищем та складовою світової системи господарювання. Явище міграції виникло досить давно та розвивалось одночасно з людством. Кожна держава світу, на різних етапах свого розвитку була задіяна у світових міграційних процесах: як країна реципієнт – отримувач трудових ресурсів чи як країна донор – надаючи трудові ресурси.

На даному етапі соціально-економічного розвитку України однією з головних умов сталого розвитку національної економіки є розвиток національного ринку праці, який безпосередньо здійснює динамічний вплив на трудову міграцію. Зростання рівня безробіття, неповна зайнятість працівників або неофіційне працевлаштування, низька заробітна платня — це основні тенденції українського ринку праці на сучасному етапі. Крім того, суттєвий вплив на економічний розвиток країни мають соціально-економічна нестабільність та демографічні проблеми, які посилюють міграційні тенденції. Тому вкрай важливо відстежувати тенденції та основні причини зовнішньої трудової міграції з України, щоб уповільнити відтік талановитої та працездатної частини нашого суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням явища міграції займалися такі науковці: В. Шелюка, Н. Проскура, В. Макара, А. Хомра, Т. Драгунова, Г. Гоголя, Е. Равенштейна, Б. Кордана, Л. Лещенка, В. Іонцева, Л. Рибаківського та інших вчених. Зовнішня міграція з України досліджується також в працях О. Малиновської, С. Метелева та А. Гайдуцького. Не дивлячись на те, що суттєва кількість важливих аспектів міжнародної міграції знайшла відображення в наукових працях, подальшого дослідження потребують сучасні тенденції міграційних процесів в Україні.

Метою дослідження є загальне розкриття поняття міграції, дослідження міграційних тенденцій сучасної України та аналіз зовнішньої трудової міграції з України.

Виклад основного матеріалу. Впродовж багатьох років науковці намагаються віднайти підхід до визначення єдиного поняття «міграції», проте до сьогодення часу не існує єдиного роз'яснення даного означення. Під міграцією слід розуміти переміщення людей в просторі, між територіями та країнами. З приводу трудової міграції – це процес переміщення робочої сили з метою працевлаштування на фінансово вигідніших умовах, які визначаються співвідношенням попиту та пропозиції на ринку праці, ніж в країні або регіоні постійного проживання мігранта.

Узагальнюючи думки науковців щодо факторів впливу на міграційні процеси, можна виділити такі фактори: економічні, політичні, соціальні та екологічні (табл. 1).

Всі перераховані причини призводять до зростання рівня зовнішньої трудової міграції з України, особливо це стосується молодих кваліфікованих кадрів. Головною проблемою міграційного процесу України є те, що наша держава втрачає молодь, яка має можливість і ставить за пріоритет під час навчання або після закінчення здобуття вищої освіти виїзд за кордон на постійне місце проживання та роботу, бажаючи працювати за кордоном за заробітну плату у декілька разів вищу, аніж в Україні.

Таблиця 1 – Фактори впливу на міграційні процеси [2]

Фактори, що стимулюють еміграцію	Фактори, що стимулюють імміграцію
Економічні	
Низький рівень заробітної платні	Висока заробітна платня
Низький рівень життя населення	Високий рівень життя населення
Диспропорції економічного розвитку регіонів, економічна нестабільність	Наявність робочих місць
Високий рівень безробіття, дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку	Сталий економічний розвиток
Глобалізація світової економіки	
Політичні	
Відсутність ефективних державних інструментів міграційної політики в державі	Зрозуміла (лояльна) міграційна політика
Низький рівень демократії	Розвинена демократія
Політична нестабільність	Стабільність політичної системи
Високий рівень корупції	Відсутність корупції
Загроза безпеці життєдіяльності	Відсутність небезпеки
Соціальні	
Застаріла система освіти	Висока якість освіти
Недосконала система охорони здоров'я	Високоякісна система охорони здоров'я
Відсутність можливостей для професійного зростання	Можливості для професійної самореалізації
Екологічні	
Погана екологічна ситуація (забруднене екологічне середовище)	Краща екологічна ситуація
Низька якість питної води та їжі	Якісна питна вода й екологічно безпечна їжа

Проблема зовнішньої міграції є актуальною та вкрай гострою для сучасної України. Не дивлячись на те, що міграція більшою мірою негативне явище в економіці країни, все ж можна знайти і позитивні аспекти в цій проблемі. З одного боку, позитивним є те, що зовнішня трудова міграція є одним із способів працевлаштування безробітного населення та дає змогу зменшити соціальну напругу. Зовнішня трудова міграція сприяє надходженню в бюджет України значної суми коштів зароблених за кордоном, обсяг яких може свідчити про формування специфічного виду інвестування економіки країни (близько 12 млрд дол. США станом на 2018 р.). Проте, масштаби негативних наслідків зовнішньої трудової міграції значно суттєвіші. Насамперед існує загроза втрати якісної робочої сили, зокрема людського, наукового й інтелектуального потенціалу за умови, якщо тимчасова трудова міграція призводить до еміграції та зміни постійного місця проживання.

За підсумками 2018 року Україна має додатній міграційний баланс. За минулий рік країну відвідало 629276 тис. громадян [1], у той час як кількість емігрантів досягла 610687 тис. чоловік. Ці цифри можна порівняти з показниками 2017 року, коли було зафіксовано 442287 тис. іммігрантів та 439290 тис. осіб, що виїхали з країни. Поруч з тим, що збільшується кількість іноземців, які відвідують нашу країну все ж рівень емігрантів також продовжує рости.

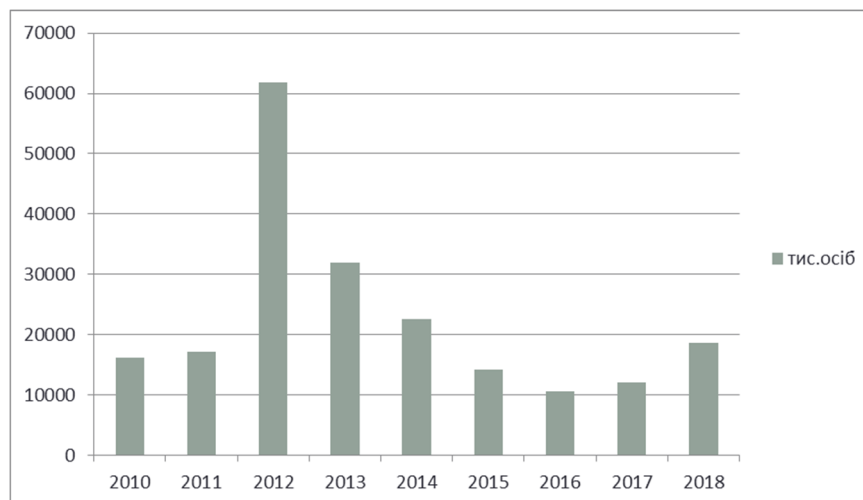

Рисунок 1. Міграційний приріст (скорочення) населення 2010–2018 рр. [1]

Аналізуючи дану діаграму, можна зробити висновок, що протягом останніх десяти років, не дивлячись на суттєву еміграцію з України, все ж спостерігається незначний міграційний приріст населення.

В Україні протягом багатьох років, на різних історичних етапах, змінювалися вектори міграційних потоків та мотиви, що їх формують. Спонукальні мотиви міграції були досить різними. Якщо на початку незалежності міграція носила більше етнічний та релігійний характер, а основні міграційні потоки були спрямовані до Ізраїлю, Німеччини, Канади, то в період з середини 1990-х і у 2000-х рр. основною причиною міграції були економічні фактори, передусім низький рівень життя. У цей період починає зростати чисельність українців, які проживають на території ЄС. Зростання міграції відбувалося у 2008–2009 роках на тлі фінансової кризи. Пізніше на перший план серед міграційних мотивів виходили соціально-економічні фактори: бажання кращої реалізації, більшої заробітної платні тощо. Укладання угод про малий прикордонний рух (з Угорщиною – 2007 р., з Польщею та Словаччиною – 2008 р., Румунією – 2014 р.) значно посилило мобільність українців у напрямку ЄС. Саме впровадження малого прикордонного руху дало можливість громадянам, які мешкають у прикордонній зоні без віз подорожувати до сусідніх держав на відстань від 30 км (Польща) до 50 км (інші сусідні держави). Наприклад, згідно з даними опитувань, мешканцями 30-кілометрової прикордонної зони здійснюється до 65 % перетинів кордону з Польщею [3].

Україну покидають не лише вихідці із Західної України, економічна ситуація в якій є складною, а й жителі східних областей, що дає підставу стверджувати: причина виїзду за кордон є не лише недостатність робочих місць, а й значна різниця в оплаті на батьківщині й за її межами.

Українські мігранти в основному обирають такі країни: Польща та Російська Федерація через те, що там вільний ринок праці, на якому кожен охочий може знайти роботу, відносна свобода пересування, велика кількість зв'язків, друзів, що вже там перебувають (рис. 2).

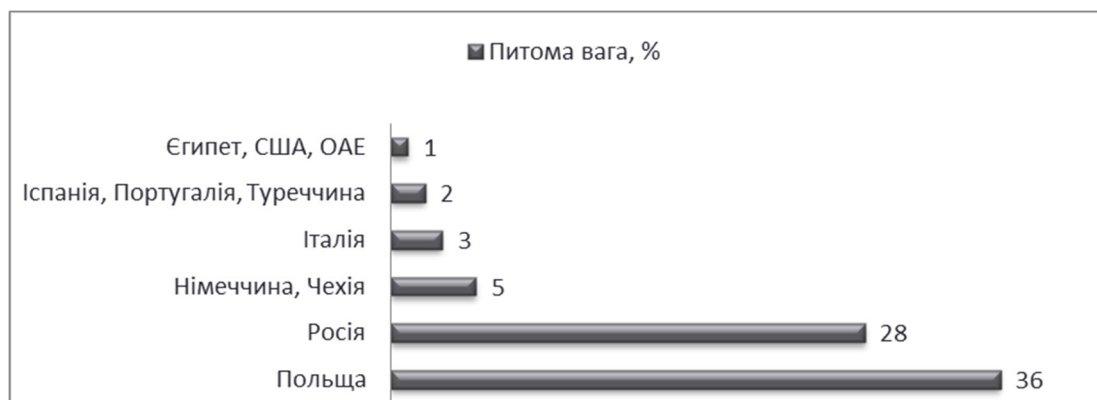

Рисунок 2. Країни, яким українські громадяни віддають перевагу при працевлаштуванні [3]

Дослідження й опитування серед мігрантів свідчать про те, що відбувається зростання частки жінок у загальному міграційному потоці, спостерігається різне географічне спрямування саме жіночої міграції (Італія, Португалія, Польща) на відміну від чоловічої (Росія, Білорусь, Польща, Чехія), жінки-мігранти мають вищий, порівняно з чоловіками, середній вік (37,9 року проти 36,2 років), а також вони є більш освіченими (більша частина має вищу освіту) [4].

За визнанням видання Deutsche Welle, саме українські працівники зробили економіку Польщі найбільш динамічною в Європі, а Центральний банк Польщі в червні 2018 р. підвищив прогноз щодо зростання ВВП країни з 4 до 4.7 % за зниження інфляції до 2.3 % річних. На початок 2018 р. приблизно 20 % польських підприємств мали у своєму штаті співробітників-українців. Майже 50 % українських трудових мігрантів у Польщі працювали

на великих підприємствах, 29 % – на середніх і лише 18 % – на дрібних. Водночас лише 4.7 % заробітчан працювали на мінімальну зарплату в 1.55 тис. злотих (приблизно 11.6 тис. грн), а 45 % заробляли понад 3 тис. злотих (22.6 тис. грн). У багатьох випадках навіть польським роботодавцям вигідніше найняти українців через їхню готовність працювати понаднормово [6].

Відмінності спостерігаються і в розподілі праці між чоловіками та жінками: 45 % чоловіків працюють на будівництві (3 % жінок), 17 % – на промисловому виробництві (усього 9 % жінок) і 9 % – у транспортній галузі (1 % жінок). З іншого боку, 33 % жінок надають послуги на дому (1% чоловіків) і 21 % – в індустрії гостинності (5 % чоловіків). Молодші жінки більше працюють в індустрії гостинності (47 %), а старші – працюють у домогосподарствах (53 %) [4]. Серед міграційних потоків за регіонами проживання емігрантів також відбуваються певні зміни. Традиційно більш залучений до зовнішньої трудової міграції західний регіон країни (Закарпатська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області) – 57,4 % від загальної чисельності трудових мігрантів. На заробітках за кордоном перебуває 12,9 % працездатного населення західних областей, що пояснюється географічним межуванням із кількома європейськими країнами та високим ступенем насичення ринку праці в регіоні. Натомість найменш залучені до міграційних процесів жителі північного регіону, частка яких серед трудових мігрантів – 5,7 %, або 1,7 % працездатного населення цих областей [5].

Процес об'єднання сімей, коли діти вже завершують навчання в Україні, приєднуються до своїх батьків, які вже тривалий час перебувають за кордоном, призводить до помолодшання української еміграції. Проте основною причиною зростання молодіжної міграції є стрімке збільшення чисельності громадян, які виїжджають за кордон задля навчання. Якщо десять років тому в ЄС навчалися трохи більше 10 тис. учнів та студентів-українців, то в 2015 р. їхня чисельність сягнула майже 43 тис. Лише протягом 2016 р. громадянам України було вперше оформлено 25,3 тис. дозволів на перебування в ЄС з освітньою метою, з них 16,8 тис. – у Польщі [7].

Згідно з соціологічними опитуваннями, серед причин, що впливають на міграційні наміри молоді домінують такі: відсутність перспектив реалізації, низька оплата праці, невпевненість у майбутньому (політична нестабільність, соціальна незахищеність тощо).

Висновки. Масштаби зовнішньої трудової міграції свідчать про недосконалість сформованих в українському суспільстві соціальних ліфтів і недостатні умови для самореалізації працівників. Доказом цього є зростання кількості молодих людей, які виїжджають у пошуках роботи за кордон, а також трансформація тимчасової трудової міграції на постійну.

У масштабі міжнародної економіки міграційні процеси є позитивним явищем. Проте для країни-донора, якою слугує наша держава, міграція має цілу низку загроз і ризиків (відтік із країни трудових ресурсів, погіршення статево-вікової структури населення, зниження інноваційно-інтелектуального потенціалу країни та ін.), на які поки що держава не зважає, можливо, через те, що не відчуває дефіциту цього ресурсу. Безумовно, процеси міграції зупинити неможливо, проте можна їх скорегувати. Лише глибокі реформи у всіх сферах (економіка, освіта, медицина, судова система тощо) та покращення рівня життя населення буде сприяти скороченню процесів міграції в Україні.

Оскільки, з точки зору індивіда, еміграція в економічному сенсі має багато переваг і на фоні погіршення економічної ситуації та наростання соціальної напруги в Україні кількість охочих виїхати в пошуках кращої долі постійно збільшується, існує загроза ще більшої активізації процесів еміграції. Тому для мінімізації негативних наслідків міграції необхідними є побудова конкурентоспроможної економіки через здійснення справжніх економічних реформ та євроінтеграційний курс країни водночас із формуванням відповідної міграційної політики, в основі якої лежить орієнтація на збереження та покращання характеристик трудового потенціалу на національному ринку праці, що може

покращити міграційні тенденції, знизити рівень еміграції, сприяти поверненню висококваліфікованих кадрів та молоді.

Аннотація. В даному дослідженні раскрыто общее понятие миграции и понятие трудовой миграции. Выделены факторы влияния на миграционные процессы: экономические, политические, социальные и экологические. В работе проведено исследование миграционных тенденций за весь период существования Украины как отдельного государства и их последствий. Проведен анализ внешней трудовой миграции из Украины в гендерном разрезе, по регионам и по странам, которым украинские граждане отдают предпочтение при трудоустройстве. Приведены основные причины, влияющие на миграционные намерения молодежи страны.

Ключевые слова: миграционные процессы, внешняя трудовая миграция, социально-экономическая нестабильность, рынок труда, оплата труда.

Abstract. This study reveals the general concept of migration and the concept of labor migration. The factors influencing the migration processes are investigated: economic, political, social and environmental. The study of migration trends and their consequences for the entire period of Ukraine's existence as an independent state was carried out. The analysis of external labor migration from Ukraine was carried out from a gender perspective, by regions and by countries where Ukrainian citizens prefer employment. The main reasons affecting the migration intentions of the youth of the country are given.

Key words: migration processes, external labor migration, socio-economic instability, labor market, wages.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL : www.ukrstat.gov.ua.
2. Мельник Т. М., Лошенко О. В. Вплив міжнародної трудової міграції на економіку України. Бізнес Інформ. 2016. № 12. С. 29–35.
3. Міграція в Україні: факти і цифри. 2016. URL : <http://www.iom.org.ua>.
4. Марків М. Міжнародна трудова міграція: причини та наслідки. 2016. URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/17871/1/15-Markiv.pdf>.
5. Пітюлич М. І. Новітні тенденції розвитку міжнародної трудової міграції та їх наслідки для України. Наук. вісн. Мукачівського держ. ун-ту. 2014. № 1. С. 96–100.
6. Скільки платять українцям в Польщі. 2018. URL : <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/11338-skilki-platyat-ukrajintsyam-v-polshchi.html>.
7. Малиновська О. А. Зовнішня міграція громадян України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: виклики та шляхи регулювання. Відділ соціальної безпеки, Національний інститут стратегічних досліджень. 2017. С. 14.

УДК 657

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ТА ВІТЧИЗНЯНИМИ СТАНДАРТАМИ

Ю. В. Сторожук, О. О. Разборська

Анотація. У дослідженні проаналізовані особливості регламентації обліку запасів за національними та міжнародними стандартами. Значна увага приділена питанням розбіжностей у класифікації запасів, їх дооцінки, складі інформації фінансової звітності, особливостях обліку біологічних активів. За результатами дослідження зроблені висновки, намічені перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: облік, запаси, стандарт, П(С)БО, МСБО.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Насьогодні законодавчими нормами України визначено обов'язковість переходу на МСБО і складання фінансової звітності за МСФЗ на кінець поточного року для вітчизняних підприємств [1, 2].

Відповідно значно зростає кількість вітчизняних підприємств, що використовують міжнародні стандарти при підготовці своєї фінансової звітності. При цьому національні положення (стандарти) залишаються чинними обліковими регуляторами. Тому актуальним є питання порівняльного аналізу П(С)БО та їх міжнародних аналогів. Особливо це